

Т.А. ГРЕЧКО, ст. викладач, СННІГОТ УПА, Стаханов

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

В статті розглянуто управління ризиком реалізації інвестиційного проекту.

В статье рассмотрено управление риском реализации инвестиционного проекта.

In the article the management of realization of investment project is considered a risk.

Постановка проблеми. Будь-яка діяльність завжди пов'язана з більшим або меншим рівнем невизначеності, і, відповідно, впливом ризику [1].

Найбільш важливі рішення, із прийняттям яких стикається керівник проекту, визначаються тим, який рівень ризику прийнятний для проекту, і як знизити дію ризиків, можливі втрати, що припустимі для господарчого суб'єкту. Кожне підприємство має свої власні переваги, пов'язані з ризиком, і на основі цього їх виявляє, вирішує, який рівень ризику для нього прийнятний, і шукає способи того, як уникнути небажаних ризиків.

Ситуації, коли ризик відсутній, зустрічаються в людській діяльності, і зокрема, в економіці дуже рідко. Більшість невизначених ситуацій, які пов'язані з ризиком, є не цілком прогнозованими та контрольованими, і тому навіть ефективне рішення може привести до збитків. Неможливо повністю звільнитися від ризику. Навіть в абсолютно бездіяльному економічному житті існує ризик невикористаних можливостей.

Актуальність теми. Всі учасники проекту зацікавлені в тому, щоб виключити можливість провалу проекту або, хоча б, збитку для себе. Разом з тим, ні в кого з них немає, і не може бути впевненості в щасливому кінці проекту – ризик у будь-якій реальній справі загально визнаний. Для зниження втрат від можливих прорахунків та уникнення провалу проекту в цілому, методологія управління проектами передбачає спеціальні процедури. Вони дозволяють враховувати фактори невизначеності та ризику на всіх фазах і етапах реалізації проекту. Подібного роду процедури в економічній науці названі системою управління ризиками. Проблеми оцінки ризику інвестиційних проектів присвячені роботи вітчизняних і закордонних учених: І.В. Багровою, В. Беренса, Г. Бірмана, І. А. Бланка, С.Д. Бушуєва, В.В. Вітлинського, П.Г. Грабового, О.О. Гусакова, М.Г. Лапусти, И.Г. Лукмановой, С.И. Наконечного, С.И. Полтавцева, Т. Райса, К.Г. Романовой, В.А. Ткаченка, Р.Б. Тяна, В.І. Успенка, С.А. Ущацкого, Б.И. Холода, С. Хьюса, Т.М. Цая, Л.Г. Шаршуковой та інших.

Невирішені питання. Багато елементів ринкового управління проектами не могли бути використані при централізованому управлінні. До таких малови-

вчених елементів варто віднести: передінвестиційні дослідження, укладання контрактів, аналіз ризику, управління якістю та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Порівнюючи зарубіжний досвід управління з вітчизняним, можна сказати, що методи управління та технічні засоби розвивалися паралельно і в цілому співпали. Сюди можна віднести методи сіткового планування, інформатики, обчислювальної техніки. Однак масштаби їх використання в нашій країні в управлінні проектами в 2 – 3 рази менше. [4]

Тому впровадження методів управління проектами, створених у країнах ринкової економіки, буде збільшуватися в міру розвитку ринкових відносин в Україні. Потрібне вивчення методів управління проектами з концентрацією уваги на наступних аспектах проекту:

- початкова стадія (передінвестиційні дослідження);
- укладання контрактів;
- організаційна структура;
- управління ризиками;
- контроль;
- управління якістю;
- вирішення конфліктів;
- організація матеріально-технічного забезпечення;
- програмне та технічне забезпечення проектів;
- людські стосунки, взаємодія з партнерами.

Ціль роботи. Обґрунтування необхідності управління ризиками проектів для забезпечення їх економічної надійності; висвітлення основних підходів, принципів та етапів у системі управління ризиками.

Основний матеріал. Управління ризиками – специфічна область менеджменту, що вимагає знань в галузі підприємства, страхової справи, аналізу господарської діяльності підприємства, математичних методів оптимізації економічних завдань і т.д.

Управління ризиком можна охарактеризувати як сукупність методів, прийомів і заходів, що дозволяють деякою мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів щодо виключення або зниження негативних наслідків цих подій.

В системі управління ризиками інвестиційного проекту об'єктом управління є ризик (ризикове вкладення капіталу, ризик реалізації проекту відповідно до встановлених вимог у договорі про підряд та економічні відносини між учасниками інвестиційного проекту в процесі його реалізації). Суб'єктом

управління – учасники цього проекту, які за допомогою різних прийомів і способів управління здійснюють цілеспрямований вплив на об'єкт управління.

Основне завдання в цій сфері – знайти варіант дій, що забезпечує оптимальне для даного проекту співвідношення ризику та доходу, задоволення всіх учасників проекту, виходячи з того, що чим прибутковіше проект, тим вище ступінь ризику при його реалізації.

Головними завданнями по управлінню ризиком є:

- визначення факторів ризику;
- виявлення областей ризику;
- оцінка ступеня ризику;
- аналіз прийнятності даного рівня ризику для організації;
- розробка заходів для попередження або зниження ризику;
- у випадку, коли ризикова подія відбулася, застосування заходів до максимального можливого відшкодування заподіяного збитку.

Теорія та практика управління ризиком виробила ряд основних принципів [3]:

- не можна ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал;
- необхідно думати про наслідки ризику;
- не можна ризикувати більшим заради малого.

Існують основні підходи до процесу управління ризиком в управлінні проектами [2]:

- використання всіх можливих (припустимих з моральної та правової точки зору) способів для того, щоб уникнути або знизити ступінь ризику, що пов'язаний зі значними (катастрофічними) збитками (запобігання ризику);
- контроль ризику, якщо немає можливості уникнути його повністю (істотний ризик), оптимізація ступеня ризику, або максимального можливого зниження розміру та ймовірності можливих збитків (зниження ризику);
- свідоме ухвалення рішення або навіть збільшення ступеню ризику у випадках, коли це має сенс (прийняття ризику).

Існують різні моделі управління ризиком [5, 6, 7]. Спрощена блок-схема управління ризиками наведена на рис. 1 [3]. Дана блок-схема є одним з найбільш важливих елементів у спектрі проблем теорії та практики управління ризиками.

Теорія та практика управління ризиками виробили ряд основних правил, на підставі яких здійснюється вибір того або іншого прийому управління ризиком і варіанта рішення:

- максимум виграшу;
- оптимальне сполучення виграшу та величини ризику;

– оптимальна ймовірність результату.

Правило максимуму виграшу полягає в тому, що з можливих варіантів рішень, пов'язаних з ризиком, вибирається той, що забезпечує максимальний результат (дохід, прибуток).

На практиці більш правильні варіанти, як правило, більш ризиковані. У цьому випадку використовується правило оптимального співвідношення виграшу та величини ризику, сутність якого полягає в тому, що із усіх варіантів, які забезпечують прийнятний ризик, вибирається той, у якого співвідношення доходу та втрат (збитку) є найбільшим.

Сутність правила оптимальної ймовірності результату полягає в тому, що із усіх варіантів, які забезпечують прийнятну ймовірність одержання позитивного результату, вибирається той, у якого виграш максимальний.

Фахівці з управління ризиком у своїй роботі повинні дотримуватися наступних загальноприйнятих правил:

1. *Ведення систематизованого архіву даних в інтересах своєї організації (підприємства).* Систематизація має на увазі можливість одержання інформації заданої якості (спрямованості та вірогідності) і кількості (обсягу, достатності).

2. *Ухвалення кращого рішення можливо тільки по альтернативних проектах, які розроблюються з використанням оптимізаційних методів.* Ефективність проекту визначається виходячи з його повного життєвого циклу – починаючи від концепції та закінчуючи ліквідацією. Порівнювані варіанти проектів повинні мати рівні або приведені терміни дії.

3. *Істотного зниження ризику можна досягти за рахунок більшої деталізації умов контракту.* Типові форми контрактів і договорів досить спрощені, тому в кожному конкретному випадку потрібне врахування індивідуальних особливостей регіону, сезонів, проекту, договірних сторін, тривалості взаємин, умов взаєморозрахунків і таке інше.

4. *Фахівці вважають кращим і першочерговим заходом плану керівника проекту «створення друзів».* Під цим терміном розуміється встановлення міцних, надійних, довгострокових ділових і неформальних відносин з окремими людьми, що представляють різні організації. Основою управління такими відносинами є власна репутація та інформація, зібрана в архіві даних.

5. *Використання комп'ютерної та організаційної техніки.* Застосування комп'ютерних технологій оперативного управління виробничою, господарською, кадровою і фінансово-економічною діяльністю дозволяє нейтралізувати багато проявів поточних ризиків.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що в основі управління ризиком лежить цілеспрямований пошук та організація роботи зі зниження ризику, одержання і збільшення віддачі в невизначеній ситуації. Кінцева мета управління

ризиком відповідає цільовим настановам функції управління проектом і полягає в одержанні найбільшого прибутку при оптимальному, прийнятному для суб'єкта управління співвідношенні прибутку та ризику.

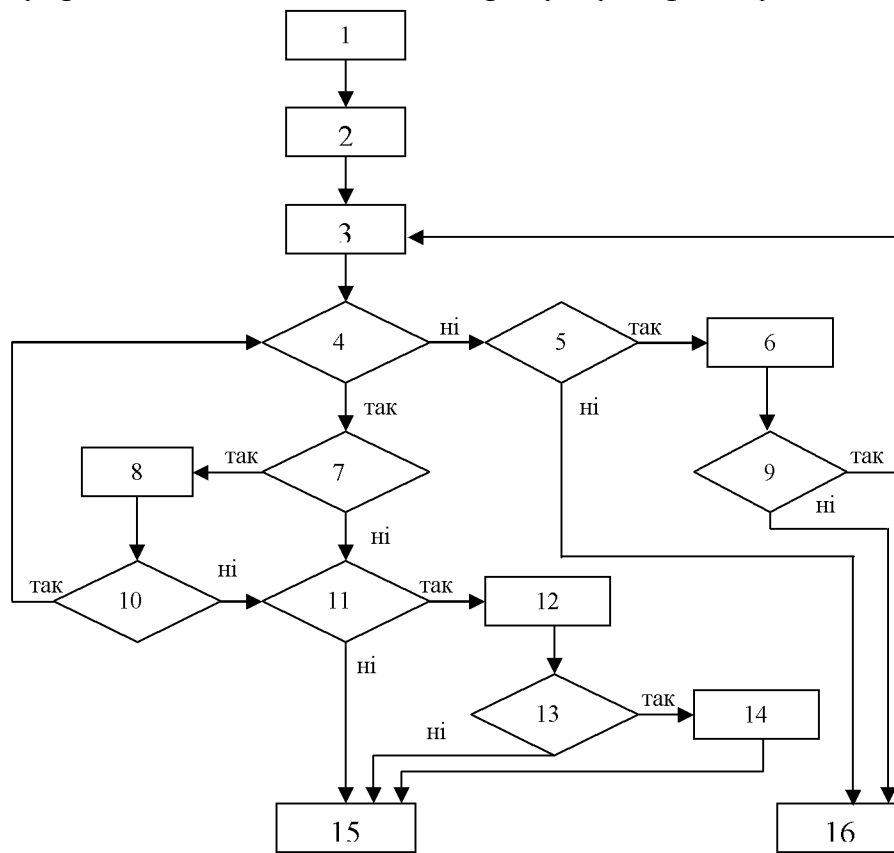

Рис. – Блок-схема процесу управління ризиком.

1 – збір та обробка даних;

2 – якісний аналіз ризику;

3 – кількісна оцінка ризику;

4 – оцінка прийнятності ризику;

5,11 – оцінка можливості зниження ризику;

6,12 – вибір методів і формування варіантів зниження ризику;

7 – оцінка можливості зниження ризику;

8- формування й вибір варіантів збільшення ризику;

9,13 – оцінка доцільності зниження ризику;

10 – оцінка доцільності збільшення ризику;

14 – вибір варіанта зниження ризику;

15 – реалізація проекту (прийняття ризику)

16 – відмова від реалізації проекту (запобігання ризику)

Виявлення ризику може здійснюватися різними способами: від складного дослідження операцій до чисто інтуїтивних здогадів. На сучасному етапі вітчизняні підприємці в управлінні ризиками, як правило, покладаються на інтуїцію, на попередній досвід. Існує незначний відсоток керівників, здатних оцінювати ризик, застосовуючи математичні методи.

Таким чином, сукупність методів, прийомів і заходів, що дозволяють деякою мірою прогнозувати настання ризикових подій та вживати заходів до виключення або зниження негативних наслідків таких подій, представляє необ-

хідний процес, спрямований, насамперед, на забезпечення економічної надійності системи.

Економічна надійність системи припускає розробку такої моделі результатів фінансово-господарської діяльності проекту, яка дозволить кількісно взаємопов'язати показники доходу та фінансової стабільності залежно від ступеня ризику.

Управління ризиками як система знань повинна характеризуватися логічною залежністю та взаємозв'язком між доходом і фінансовою стабільністю в певних межах ризику для досягнення різноманітних цілей суб'єктів підприємницької діяльності.

Тому, основне завдання системи управління ризиками полягає у розробці припустимих рішень за допомогою розкриття залежності узагальненого критерію ступеня ризику в аналітичну залежність або в побудову алгоритму послідовного врахування різних факторів.

Під областю припустимих рішень варто розуміти такі значення показника прибутковості проекту для досягнення якого сумарні витрати, пов'язані з розробкою, реалізацією та експлуатацією проекту, будуть мінімальними, а фінансова стабільність системи максимальна.

Список літератури: 1. *Гречко Т.А.* Методологічні аспекти аналізу ефективності проектів в умовах ризику. // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – № 62. – С. 40-51. 2. *Вітлінський В.В., Наконечний С.І.* Ризик у менеджменті. – К.: ТОВ «Борісфен – М», 1996. – 336 с. 3. *Гранатуров В.М.* Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: Учебное пособие. – М.: издательство « Дело и Сервис», 1999. – 112 с. 4. *Организационно-технологическая надежность строительства // Гусаков А.А., Гинзбург А.В., Монфред Ю.Б. и др.* – М.: SvR – Аргус, 1994. – 472 с. 5. *Управление инвестициями: В 2-х т. // В.В. Шеремет, В.М.Павлюченко, В.Д. Шапиро.* – М.: Высшая школа, 1998. – 928 с. 6. *Управление проектами // Н.И.Ильин, И.Г. Лукманов, А.М. Немчин, С.Н. Никешин / Под ред. В.Д. Шапиро.* – СПб.: Два-Три, 1996.- 610 с. 7. *Управление строительными инвестиционными проектами // Бабин А.С., Васильев В.М., Панибратова Ю.П. и др.* – М.: Издательство «АСВ», 1997. – 307с.

Надійшла до редколегії 06.03.12